

Поліщук В. Л.,
Національний університет "Острозька академія", м. Острозь

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФРАЗЕО-СЕМАНТИЧНОГО ПОЛЯ ТАКСОНОМІЧНОГО ТИПУ "ВИД АЛКОГОЛЬНОГО НАПОЮ" В НІМЕЦЬКІЙ, АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

У статті досліджується фразео-семантичне поле таксономічного типу "Вид алкогольного напою" у плані ідеографічного опису фразеологічного складу мови та розглядається проблема його структурно-семантичного моделювання в німецькій, англійській та українській мовах.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, структурно-семантична модель, фразео-семантичне поле, фразео-семантична група.

В статье исследуется фразео-семантическое поле таксономического типа "Вид алкогольного напитка" в плане идеографического описания фразеологического состава языка и рассматривается проблема его структурно-семантического моделирования в немецком, английском и украинском языках.

Ключевые слова: фразеологическая единица, структурно-семантическая модель, фразео-семантическое поле, фразео-семантическая группа.

The article focuses on the research of phraseological microsystem "DRUNKENNESS" within the limits of ideographical description of phraseology composition and the problem of semantic structural modelling of phraseological-semantic field "Amount of alcohol drinking" in English, German and Ukrainian languages is examined.

Key words: phraseology composition, semantic structural modeling, phraseological-semantic field.

Вербальний образ світу, сформований у свідомості носіїв певної мови, є центром уваги сучасних мовознавчих студій, що зумовило посилення інтересу науковців до питань фразеологічної семантики, взаємодії лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів у структурі значень фразеологізмів, їх здатності відображати специфіку національного світосприйняття (М. Ф. Алефіренко, І. О. Голубовська, О. П. Левченко, В. М. Мокієнко, О. О. Селіванова, В. М. Телія, О. В. Тищенко).

Актуальність системного аналізу фразеології ставить проблему ідеографічного опису фразеологічного складу мови [4; 11; 14; 16; 21].

Ідеографічні групи ФО різних мов, проблеми ідеографічної класифікації фразеологічного матеріалу, теоретичні питання ідеографії неодноразово були предметом лінгвістичних праць [1; 5; 8; 12; 17; 20; 22], оскільки ідеографічний опис уможливує виділення моделей, за якими організовано фразеологічний матеріал, дозволяє визначити основне фразеологічне значення одиниць, з'ясувати етимологію ФО. Сучасна наука активно послуговується методом структурно-семантичного моделювання та використовує структурно-семантичні моделі з метою системного опису фразео-семантичних полів і груп [6; 10; 13; 15; 24; 26].

Актуальність теми статті визначається підвищенням інтересом науковців до опису окремих фразеологічних мікро- та макросистем різних мов; проблеми структурно-семантичного моделювання (ССМ) фразеологічних одиниць; проблеми подальшого зіставно – типологічного вивчення фразеологічних мікро- та макросистем на матеріалі споріднених та неспоріднених мов.

Метою статті є дослідження фразео-семантичного поля таксономічного типу "Вид алкогольного напою" в німецькій, англійській та українській мовах, що передбачає вирішення таких завдань: 1) інвентаризувати та систематизувати основний корпус досліджуваних фразеологічних одиниць (ФО) у зіставлених мовах; 2) провести ідеографічний опис фразео-семантичного поля таксономічного типу "вид алкогольного напою" методом структурно-семантичного моделювання, що дасть змогу виявити фразеотворчі відношення у межах даної мікросистеми.

Об'єктом дослідження є ФО фразео-семантичного поля таксономічного типу "Вид алкогольного напою" в німецькій, англійській та українській мовах.

Предметом дослідження є структурна, семантико-ідеографічна та лінгвокультурологічна характеристика фразеологічних одиниць фразео-семантичного поля таксономічного типу "Вид алкогольного напою" в німецькій, англійській та українській мовах.

Матеріалом дослідження стали дані фразеологічних, тлумачних, етимологічних словників.

Фразео-семантичне поле (ФСП) таксономічного типу "Вид алкогольного напою" складається із фразео-семантичних груп (ФСГ) "Види, сорти і типи алкогольного напою" та "Вживання певного виду алкогольного напою".

ФСГ "Види, сорти і типи алкогольного напою" з гіперо-гіпонімічною структурою складників та їх якісною характеристикою включає в себе, з одного боку, **гіпероніми** на позначення алкоголю загалом, так і вербалізацію виду, сорту і типу алкогольного напою як **когіпоніми**. Перший тип може бути проілюстрований такими образними одиницями:

алкоголь: амер. сленг. *idiot oil* 'алкоголь' [29, с. 193], амер. сленг. *laughing soup* 'алкоголь', 'шампанське' [29, с. 220], амер. сленг. *laughing water* 'алкоголь', 'шампанське' [29, с. 220];

випивка: амер. сленг. *tonsil paint* 'випивка', 'віскі' [29, с. 403], амер. сленг. *tonsil varnish* 'випивка', 'віскі' [29, с. 403], амер. сленг. *holiday cheer* 'випивка, особливо та, яку п'ють на Різдво та Новий рік' [29, с. 183];

У німецькій та англійській мовних картинах світу є чимала кількість **ФО-гіперонімів на позначення міцних спиртних напоїв**: лат. *aqua vitae* 'спиртні напої' [3, с. 1040], амер. сленг. *red liquor* 'міцний напій' (особливо віскі) [2, с. 658; 3, с. 814], *hard liquor* 'міцний напій, такий як віскі, джин, ром та ін.' [29, с. 171], амер. сленг. *sudden death* 'дуже міцні спиртні напої'; 'дешеве віскі' [3, с. 902], амер. сленг. *monkey swill* 'міцний напій'; 'гірший напій' [29, с. 244], амер. сленг. *embalming fluid* 'міцний напій', 'сире віскі' [29, с. 115], амер. сленг. *greased lightning* [29, с. 160] 'міцний напій', 'щось швидке і могутнє', амер. сленг. *joy water* 'напій', 'мійний напій' [29, с. 206], амер. розм. *embalming fluid* 'будь-який міцний напій, кава чи віскі', 'бухло' [30, с. 322]. Благородними напоями вважаються пиво та вино: нім. *ein edler Stoff* жарг. 'благородний напій (пиво, вино)' [7, т. 2, с. 225], амер. сленг. *happy juice* 'напій, пиво, вино' [29, с. 170].

ФО-когіпоніми на позначення певного алкогольного напою (вид, сорт і тип алкоголю):

пиво: амер. сленг. *joy juice* 'напій', 'пиво' [29, с. 205], амер. сленг. *John Barleycorn* [3, с. 560] 'пиво' [вислів набув особливої популярності після використання його Р. Бернсом (R. Burns, 1759-1796)], амер. сленг. *cold blood* 'пиво' [29, с. 76], амер. сленг. *cold coffee* 'пиво' [29, с. 76]. У номінаціях можуть міститись різні семи, напр. семи: **саморобне**: амер. сленг. *home – brew* 'саморобне пиво чи алкоголь' [29, с. 184]; **гарної якості**: амер. сленг. *toilet water* 'пиво', 'відбірне пиво' [29, с. 402]; укр. *польське пиво* 'добре пиво' [27, с. 511]; **поганої якості**: амер. сленг. *tiger juice* 'погане пиво', 'будь-яке пиво' [29, с. 400], амер. сленг. *tiger sweat* 'погане пиво', 'будь-яке пиво' [29, с. 400];

вино: афроам. *schoolboy Scotch* [29, с. 322], амер. сленг. *grapes of wrath* [29, с. 159]. Наступним номінаціям притаманні семи: **натуральне**: нім. *edles/ kostbares Naß*, (натуральне) вино', 'випивка' [7, т. 2, с. 74], **гарної якості**: нім. *ein guter Suff*, 'добре вино' [7, т. 2, с. 234], нім. *ein guter / edler Tropfen*, 'гарне вино' [7, т. 2, с. 259], **розведене**: нім. *christlicher Wein*, 'вино, розведене водою' [7, т. 2, с. 309], амер. сленг. *electric wine* 'LSD, розведене дешевим вином чи безалкогольним напоєм' [29, с. 115], **нерозведене**: нім. *ehrlicher Wein*, 'нерозведене вино' [7, т. 2, с. 310], **дешеве**: амер. сленг. *pop wine* 'дешеве вино' [29, с. 289], амер. сленг. *jug wine* 'дешеве вино, що продається зазвичай в пляшках по 4,5 літра' [29, с. 206], англ. жарг. *red ink* 'дешеве червоне вино' [2, с. 583], англ. *black strap* 'дешевий портвейн чи ром, змішаний з патокою' [2, с. 1028], **випите на ніч**: англ. *night cap / night-cap* 'вино, випите на ніч' [2, с. 158];

віскі: англ. розм. *good stuff* 'віскі' [2, с. 1035], амер. сленг. *corn squeezings* 'віскі', 'самогон' [29, с. 82], амер. сленг. *corn whiskey* 'віскі, зроблене з кукурудзяної маси' [29, с. 82], амер. сленг. *corn wine* 'віскі' [29, с. 82], амер. сленг. *kentucky corn* 'віскі з зерна', 'самогон' [29, с. 210], амер. сленг. *mountain dew* [29, с. 246] 'шотландське віскі', 'незаконний напій'; 'будь-який напій', амер. сленг. *tonsil paint* 'випивка', 'віскі' [29, с. 403], амер. сленг. *tonsil varnish* 'випивка', 'віскі' [29, с. 403]. Наступним номінаціям притаманні семи:

міцне: амер. сленг. *tornado juice* 'міцне віскі', 'віскі' [29, с. 405], амер. сленг. *forty-rod lightning* 'міцне віскі' [2, с. 650], амер. сленг. *old Pepper* 'міцне віскі' [3, с. 718], *paint remover* 'міцне або неякісне віскі чи інший алкоголь' [29, с. 272]; **поганої якості**: амер. сленг. *scorpion bile / scorpion-bile* 'низькопробне віскі' [2, с. 96], амер. сленг. *chained lightning* 'погане, низькопробне віскі' [2, с. 650], амер. сленг. *pinkeye* 'неякісне віскі', 'самогон' [29, с. 282], оскільки вживання цих напоїв спричиняє почервоніння очей, амер. сленг. *snakebite medicine* 'неякісне віскі', 'міцне віскі', 'саморобне віскі' [29, с. 349], амер. сленг. *tarantula juice* 'неякісне віскі' [29, с. 390]; **дешеве**: амер. сленг. *sudden death* 'дуже міцні спиртні напої'; 'дешеве віскі' [3, с. 902]; **сире**: амер. сленг. *embalming fluid* 'міцний напій', 'сире віскі' [29, с. 115], амер. сленг. *tiger / tiger's milk* 'сире віскі', 'самогон' [29, с. 400], **незаконне**: амер. сленг. *roasting – ear wine* 'незаконне віскі', 'самогон' [29, с. 311], амер. сленг. *ho shot John* 'самогон', 'незаконне віскі' [29, с. 434], амер. сленг. *shoe polish* 'віскі', 'незаконне віскі'; 'випивка' [29, с. 333];

горілка: нім. жарг. *das Elixier des Teufels* 'горілка' [7, т. 1, с. 176], амер. сленг. *potato soup* 'горілка' [29, с. 290], укр. діал. *свиняча вода* 'горілка' [24, с. 307], укр. діал. *гаряча вода* 'горілка' [25, с. 70], укр. діал. *скаже-на вода* 'горілка' [25, с. 71], укр. діал. ірон. *пороссяча водичка* 'горілка' [25, с. 71], укр. діал. *скажене молоко* 'горілка' [25, с. 212], укр. *огненна вода* 'горілка', 'самогон' [25, с. 70];

самогон: амер. сленг. *wildcat whisky* 'самогон' [2, с. 1183], амер. сленг. *kentucky corn* 'віскі з зерна', 'самогон' [29, с. 210], амер. сленг. *jungle juice* 'самогон', 'алкоголь' [29, с. 207], амер. сленг. *pinkeye* 'неякісне віскі', 'самогон' [29, с. 282], амер. сленг. *tiger / tiger's milk* 'сире віскі', 'самогон' [29, с. 400], амер. сленг. *ho shot John* 'самогон', 'незаконне віскі' [29, с. 434], укр. діал. *огненна вода* 'горілка', 'самогон' [25, с. 70], амер. сленг. *roasting – ear wine* 'незаконне віскі', 'самогон' [29, с. 311];

джин: англ. сленг. *white satin* 'джин' [2, с. 921], *juniper juice* 'джин' [29, с. 207]; **поганої якості**: амер. сленг. *blue ruin* 'джин поганої якості' [2, с. 908], амер. сленг. *bathub gin* 'низькопробний джин' [2, с. 437];

пунш: амер. *Tom and Jerry* [3, с. 956] 'міцний пунш' [за іменами дійових осіб у двох книгах П. Егана (P. Egan, 1772–1849)];

текіла: амер. сленг. *cactus juice* 'текіла' (мексиканський напій) [29, с. 59];

шампанське: амер. сленг. *laughing soup* 'алкоголь', 'шампанське' [29, с. 220], амер. сленг. *laughing water* 'алкоголь', 'шампанське' [29, с. 220];

спирт: амер. сленг. *Real McCoy* 'щось справжнє'; 'чистий спирт', 'справжні наркотики' [29, с. 307].

Номінативно-характерологічне вираження когіпонімів типу 'споживання певного виду алкоголю', 'спосіб споживання певних видів алкоголю' **ФСГ2 "Вживання певного виду алкогольного напою"** включає в себе певні модусні, квантитативні й модальні характеристики. Передусім розглянемо семантичне наповнення групи, пов'язаної зі вживанням конкретного виду алкогольного напою. Вони утворюють кілька **таксономічних рядів** "пити пиво", "пити вино", "пити горілку", "пити спирт" та структуровані за спільними моделями "дія + ОК", "дія [+ ОК] + ОВ".

Стрижневими компонентами виступають тут дієслова зі значеннями **гнати, схопити, смикнути, вдарити, забивати, швирияти, ламати, відкушувати, смоктати, ковтнути, зволожувати, лити, заливати, топити, жертвувати, влаштувати, а образними конкретизаторами** такі компоненти: **мигдалевидні залози**: амер. сленг. *wet one's tonsils* (букв. зволожити чиєсь горло) зі значенням 'випити пива чи іншого напою' [29, с. 427], **горло**: амер. сленг. *wet one's whistler* зі значенням 'випити пива чи іншого напою' [29, с. 427], нім. *durch die Gurgel jagen* 'пити алкоголь, особливо шнапс'. ФО була відомою вже у кінці XVI ст. У пізньому середньовіччі вважалося, що у горлі знаходиться джерело потягу до алкогольних напоїв [28, с. 599]; **баки** у значенні 'очі': укр. діал. *забивати баки* 'пити горілку', 'пиячити' [25, с. 31]; укр. діал. *заливати [у всі] баки* 'обманувати, брехати', 'заморочувати, задурювати голову кому', 'пити горілку', 'пиячити'. У стрижневому компоненті *заливати* актуалізуються семи 'говорити, мовити' і 'пити, пиячити' [25, с. 30]; **сірко**: укр. фам. *сірка смикнути* 'випити горілки' [18, с. 670; 205]; **їбак**: укр. діал. *їбака ковтнути / схопити* 'мовчати, нічого не говорити', 'випити горілки' [25, с. 144]; **жаб'яче весілля**: укр. діал. *жаб'яче весілля влаштувати* 'пити горілку, співати на березі ставка (річки, озера)' [25, с. 58], пор. укр. *квакнути* 'випити' [197, с. 157]; **мавна**: англ. мор. жарг. *suck the monkey* 'пити ром із шкарлупи кокосового горіха', 'тайком тягнути вино з бочки (зазвичай через соломинку)' [2, с. 732; 3, с. 902]; **Бахус, Вакх**: нім. *dem Bacchus opfern* [28, с. 1122] 'пити багато вина'; **печаль**: укр. *топити печаль в питейнім морі* 'випити горілки' [19, с. 454]; **цівка**: укр. жарг. *смикнути цівкою* 'випити горілки' [19, с. 459]; **напій**: амер. сленг. *knock back a drink* 'пити пиво', 'мати швидкий ковток напою' [29, с. 215]; **пиво**: амер. сленг. *bust some suds* 'випити трохи пива', 'помити посуд' [29, с. 56], амер. сленг. *slam some beers* 'пити пиво', 'випити кілька пляшок пива' [29, с. 343]; **олія**: нім. *Öl auf die Lampe gießen* 'пити горілку' [28, с. 1119], відомий уже з кінця XVI ст. зворот нім. *durch die Gurgel jagen* 'пити, особливо горілку', нім. *einen abbeissen / abknappern* 'пити горілку' поширений перш за все в розмовному мовленні, особливо в східній частині Німеччини [28, с. 54; 28, с. 1643]. Дослівно означає 'відкушувати', а етимологія пов'язана з швидким рухом руки з чаркою при споживанні горілки. Поширеним є вживання вислову – запрошення до випивки: *Wir wollen noch einen abbeissen!* Зворот вперше згадується у Берліні в 1850 р. у збірці Коллатц-Адама [28, с. 54]; нім. розм. фам. *einen pfeifen* зі значеннями 'пити спирт' [28, с. 1162], 'випити, хильнути чарку' [7, т. 2, с. 103]. Ця ФО виникла на основі давнього звичаю, коли перед питтям алкогольних напоїв дули у горло пляшки, створюючи мелодію-свист. У Томаса Мурнера в "*Narrenbeschwörung*" знаходимо: "*Noch wendt sy uß der fleschen pffiffen*". Дуття у пляшку мало в той час практичну мету, оскільки пляшки виготовлялись часто із непрозорого матеріалу, а за висотою тону свисту легко було визначити рівень напою у пляшці. Цей звичай зберігся ще й досі у деяких частинах Німеччини [28, с. 1162]. Цікавим є той факт, що іменник *Pfiff* (від *pfeifen*) 'свисток', 'свист' під впливом НФО *einen pfeifen* набув у Баварії та Саксонії ще одного значення 'маленький келих пива чи чарка горілки' [28, с. 1170]. Коричневий колір пива ліг в основу швабської ФО *den Braunen laufen lassen* із значенням 'з задоволенням пити коричневе пиво' [28, с. 250]. Тільки у німецькій мові зустрічаємо сучасний вислів *das Bier trocken runterwürgen müssen* [28, с. 194] 'пити пиво без горілки', який утворився на основі порівняння пива із сухим хлібом, який, не запиваючи, можна тільки насилу проковтнути [28, с. 194], *Weißer mit Strippe* 'світле пиво із шнапсом' [9, с. 206], пор. укр. *поліровка* 'пиво чи вино, які вживають після міцніших напоїв' [19, с. 476], амер. розм. *beer chaser* "причіп" 'склянка пива після віски', амер. розм. *boiler maker* 'віски з пивом' – міцний напій, що підійшов би для видалення накипу з котла [30, с. 7].

Потрібно зазначити, що проведене дослідження на матеріалі словників не відображає всього різноманіття номінацій досліджуваного фразео-семантичного поля. Вважаємо доцільним залучення матеріалів національних корпусів досліджуваних мов, текстів художньої літератури, текстів інтернет-форумів та чатів, даних психолінгвістичних експериментів для подальшого дослідження даної фразеологічної мікросистеми.

Література:

1. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології / Микола Федорович Алефіренко. – Х. : Вища школа, 1987. – 133 с. – Бібліогр.: С. 125-134.
2. Англо-русский фразеологический словарь / [сост. Кунин А. В.]. – М. : Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1956. – 1455 с.
3. Англо-український фразеологічний словник / [уклад. Баранцев К. Т.]. – 2-ге вид., випр. – К. : Т-во "Знання", КОО, 2005. – 1056 с.
4. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц (на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 126 с.
5. Арсентьева Е. Ф. Фразеология и фразеография в сопоставительном аспекте (на материале русского и английского языков) / Елена Фридриховна Арсентьева. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2006. – 172 с.
6. Бирих А. К диахроническому анализу фразеосемантических полей / А. К. Бирих // Вопросы языкознания. – 1995. – № 4. – С. 14-24.
7. Гавриш В. І. Німецько-український фразеологічний словник / [уклад. В. І. Гавриш, О. П. Пророченко]. – в 2 т. – К. : Рад. школа, 1981. – Т. 1. – 416 с.; Т. 2. – 382 с.
8. Гвоздарев Ю. А. Фразеологические группы ФЕ, их структура и представление в идеографических словарях / Ю. А. Гвоздарев // Фразеологические словари и компьютерная фразеология: Тез. сообщ. школы-семинара 13-17 ноября 1990 г. – Орел, 1990. – С. 48-49.
9. Германия: страна и язык. Landeskunde durch die Sprache: Лингвострановедческий словарь / [авт.-уклад. Мальцева Д.Г.]. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ООО Издательство "Русские словари": ООО 197.
10. Добровольский Д. О. О возможности моделирования внутренней формы фразеологизмов / Д. О. Добровольский // Лексикографическая разработка фразеологизмов для словарей различных типов и для Машинного фонда русского языка. – М. : Русский язык, 1988. – С. 87-97 с.

11. Добровольский Д. О. Сопоставительная фразеология (на материале германских языков): Курс лекций / Д. О. Добровольский, В. Т. Малыгин, Л. Б. Коканина. – Владимир, 1990. – 80 с.
12. Івченко А. О. Українська народна фразеологія: ономазіологія, ареали, етимологія / Анатолій Олександрович Івченко. – Х.: Фоліо, 1999. – 304 с.
13. Мокиенко В. М. Образы русской речи: историко-этимологические и этнолингвистические очерки по фразеологии / Валерий Михайлович Мокиенко. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. – 280 с.
14. Найда А. М. Стійкі народні порівняння як об'єкт фразеології (семантичний і структурний аспекти): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / А. М. Найда. – Д., 2002. – 19 с.
15. Плетнева О. Л. Фразеологія говірок центральної Слобожанщини (структурно-семантичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / О. Л. Плетнева. – Харків, 2004. – 25 с.
16. Проблемы фразеологической и лексической семантики. Материалы Международной научной конференции (Кострома, 18-20 марта 2004 г.). – М.: ООО "ИТИ ТЕХНОЛОГИИ", 2004. – 286 с.
17. Рязановский Л. М. Идеографические аспекты немецкой фразеологии. Темпоральная фразеология / Лев Михайлович Рязановский – СПб.: Изд-во Петерб. ун-та, 1997. – 200 с.
18. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко та ін.] – К.: Наукова думка, 2003. – 1104 с.
19. Ставицька Л. Український жаргон: словник / [авт.-уклад. Леся Олексіївна Ставицька]. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
20. Телия В. Н. Русская фразеология: Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / Вероника Николаевна Телия. – М.: Школа "Языки русской культуры", 1996. – 288 с. – Библиогр.: С. 272-284.
21. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія / В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев. – Х.: Основа, 1990. – 165 с. – Библиогр.: С. 160-166.
22. Ужченко В. Д. Історико-лінгвістичний аспект формування української фразеології: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Віктор Дмитрович Ужченко. – Дніпропетровськ, 1994. – 34 с.
23. Ужченко В. Д. Структурно-семантичне моделювання фразеологізмів східнослобожанських і степових говірок Донбасу / В. Д. Ужченко // Вісн. Луганського держ. пед. ун-ту ім. Тараса Шевченка. – 1999. – № 5. – С. 34-39.
24. Ужченко В. Д. Східноукраїнська фразеологія: Монографія / Віктор Дмитрович Ужченко. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 362 с.
25. Ужченко В. Д. Фразеологічний словник східнослобожанських і степових говірок Донбасу: 6019 фразеологізмів / [уклад. В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко]. – 5-е вид., перероб. й доп. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 348 с.
26. Ужченко Д. В. Параметри аналізу структурно-семантичної моделі: східнослобожанський вимір / В. Д. Ужченко // Лінгвістика. Зб. наук. праць Луганського національного ун-ту. – № 3 (18). – Луганськ, 2009. – С. 127-138.
27. Українські приказки, прислів'я і таке інше / [авт.-уклад. Матвій Номис]. – К.: Либідь, 1993. – 768 с.
28. Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten / уклад. Lutz Röhrich. – Freiburg; Basel; Wien: Herder, 2001. – Bd. 1 – 348 S., Bd. 2 – 734 S., Bd. 3 – 1106 S., Bd. 4 – 1502 S., Bd. 5 – 1910 S.
29. Richard A. Spears Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions. Special Edition / A. Spears Richard. – Lincolnwood, Illinois, USA: National Textbook Company, 1991. – 528 p.
30. Wilkinson P. R. A thesaurus of traditional English metaphors / [Ed. P. Wilkinson.]. – London and New York: Routledge, 1992. – 777 p.